

В. М. Мещеряков

Одеський національний морський університет,
катедра архітектури та цивільної інженерії

ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ СЕРЕДОВИЩА В ІСТОРИЧНИХ МІСТАХ ІЗ ВІДТВОРЕННЯМ ВТРАЧЕНИХ ПАМ'ЯТОК НА ПРИКЛАДІ ОДЕСИ (УКРАЇНА)

© Мещеряков В. М., 2019

Встановлено, що стан збереження традиційного характеру історичного середовища міста Одеси незадовільний. Наведено приклади будівництва дисонуючих будівель у центральному історичному ареалі міста та приклад формування Соборної площі Одеси з відтворенням втраченої пам'ятки.

Ключові слова: історичне місто, формування традиційного характеру довкілля, відтворення втрачених пам'яток

Постановка проблеми

Руйнування традиційного характеру середовища в історичних місцях знижує їх туристичну привабливість, зменшує бюджетні надходження, унеможливує збереження культурної спадщини для нинішнього та майбутніх поколінь.

Аналіз відомих досліджень і публікацій

Проблеми збереження середовища історичних місць та можливі напрями їх вирішення розглянуто в численних міжнародних хартіях, конвенціях, рекомендаціях [1–3], роботах М. В. Бевза [4], В. В. Вечерського [5], Ю. Г. Лосицького [6], В. М. Мещерякова [7, 8] та інших.

Постановка задачі

Мета цієї роботи – стислий аналіз дисонуючої забудови історичного міста Одеси і пропозиції щодо можливих напрямів подолання негативних явищ у формуванні традиційного характеру історичного середовища, зокрема відтворення втрачених пам'яток.

Основний матеріал

Історичне місто Одеса сформувалося здебільшого у XIX столітті за участі видатних французьких, голландських, італійських, польських, німецьких, австрійських, українських і російських архітекторів. Вони створили місто із гуманним масштабом, гармонійними архітектурними ансамблями Приморського і Французького бульварів, площ Соборної, Грецької, Думської та Катерининської, вулиць Дерibasівська, Рішельєвська, Ланжеронівська, Польська та ін. (рис. 1, 2).

Периметральна забудова кварталів сприяла виникненню феномену одеського подвір'я, в якому мешканці формували характерний для південного міста багатонаціональний громадський простір.

Рис. 1. Образ Одеси на гравюрі середини XIX ст., архів М-Студіо

Рис. 2. Історичний центр Одеси на початку XXI ст., фото О. В. Куцького

Відповідно до виконаної у 2007 р. і затвердженої наказом Міністерства культури і туризму України від 20.06.2008 р. № 728/0/16-08 науково-проектної документації “Історико-архітектурний опорний план, проєкт зон охорони, визначення меж історичних ареалів Одеси” (рис. 2) визначено межі Центрального історичного ареалу й ареалу Французький бульвар, введено обмеження на висоту нових об’єктів.

Рис. 3. Викопювання із “Історико-архітектурного опорного плану...” міста Одеси, за документами Одеської міської ради, архів М-Студіо

У Центральному історичному ареалі рядова периметральна забудова повинна бути до 18,6 метрів (рис. 3), на кутах кварталів – до 21,4 метра. Використано коефіцієнт золотого перетину – 0,62.

Рис. 4. Масштаб історичної забудови Одеси, вул. Тираспольська, архів В. М. Мецзякова

Разом з тим, в останні десятиліття і навіть після затвердження “Історико-архітектурного опорного плану, проекту зон охорони, визначення меж історичних ареалів Одеси” продовжується знесення будівель на територіях із особливим статусом з метою будівництва нових дисонуючих об’єктів. Це багатоповерхівки на вулицях Асташкіна, 29, Велика Арнаутська, 23, Белинського, 16, Осипова, 40 (рис. 4) та інші.

Отже, сьогодні руйнується традиційний характер історичного середовища української перлини біля Чорного моря. Можливість миттєвого заробітку забудовників та можновладців, відсутність політичної волі у керівництва держави Україна та органів місцевого самоврядування зберегти культурну спадщину для нинішнього і майбутніх поколінь продовжує спричиняти негативні наслідки в частині формування іміджу України загалом і унікального міста-порту Одеса зокрема.

Є і позитивні приклади формування історичного середовища, насамперед це відтворення без використання бюджетних коштів видатної втраченої пам’ятки України – Одеського кафедрального Спасо-Преображенського собору на Соборній площі у 1999–2010 рр. (рис 5). За результатами цієї роботи місту повернуто головну доміную, Соборній площі – собор (рис. 2), городянам – центральний елемент структури духовних будівель (рис. 1), туристам – точку притягнення у вигляді пам’ятки, яку наказом Міністерства культури і туризму України від 16 червня 2007 року № 662/0/16-07 внесено до реєстру об’єктів культурної спадщини України як пам’ятку історії, в якій поховані М. С. Воронцов і Є. К. Воронцова.

Формування традиційного характеру середовища в історичних містах із відтворенням втрачених пам’яток є одним із актуальних завдань пам’яткоохоронної галузі. Разом з тим, дискусійним залишається зміст відтворення втрачених об’єктів культурної спадщини, ставлення до відтворених об’єктів, розуміння термінів “копія” та “автентичний” [6].

Рис. 5. Будівництво дисонуючих багатопверхівок у Центральному історичному ареалі Одеси, фото В. М. Мецержкова

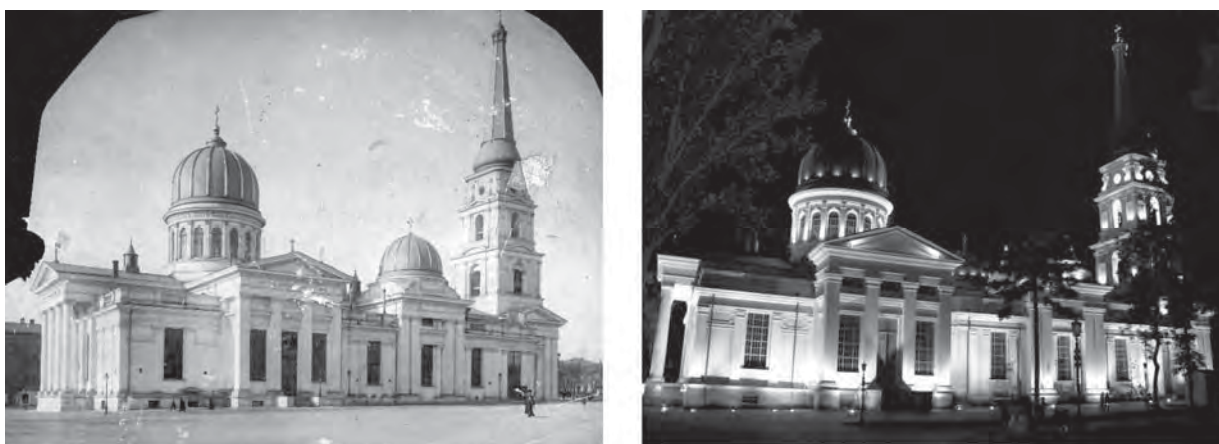

Рис. 6. Зруйнований у 1936 р. (ліворуч) і відтворений у 1999–2010 рр. (праворуч) Одеський кафедральний Спасо-Преображенський собор на Соборній площі, архів В. М. Мецержкова

Рис. 7. Парадигма варіантів ставлення до історичного середовища

Висновки

В результаті проведених досліджень запропоновано три принципи, на яких ґрунтується ставлення до традиційного характеру середовища в історичних містах зі сталим розвитком: збереження, відтворення, формування (рис. 7). На прикладі Одеси наведено можливі варіанти заходів зі збереження історичної забудови загалом та окремих об'єктів культурної спадщини: розроблення та затвердження відповідної науково-проектної документації щодо зонування історичного міста; надання певним територіям статусу пам'яток містобудування місцевого або національного значення; розроблення і затвердження охоронних зон збережених об'єктів культурної спадщини, санація та формування традиційного характеру історичного середовища із відтворенням цінних втрачених об'єктів культурної спадщини [8].

1. *Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини, 2000 р. Рига. Регіональна конференція за участю делегацій Естонії, Латвії, Литви, Білорусі та України, спільно з колегами з ICCROM (Міжнародного дослідницького центру охорони та реставрації культурних цінностей), Канади, США й Великобританії. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_260/conv (дата звернення 13.02. 2018 р.).*

2. *Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, сімнадцята сесія, 1972 р. Париж. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089/conv (дата звернення 13.02. 2018 р.).*

3. *Рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів. Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури, дев'ятнадцята сесія, 1976 р. Найробі. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_726/conv (дата звернення 13.02. 2018 р.).*

4. *Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України) [Текст]: дис. д-ра архітектури: 18.00.01 / Бевз*

Микола Валентинович ; Харківський держ. технічний ун-т будівництва та архітектури. – Х., 2003. – 332 арк.+217арк. дод. – Арк. 286–332.

5. Вечерський В. В. Спадіщина містобудування України. Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток охоронних досліджень населених місць [Текст]. – К.: НДІТІАМ, Головкивархітектура, 2003. – 106 с.

6. Лосицький Ю. Г. До питання відтворення втрачених пам'яток архітектури [Текст]: стаття / Ю. Г. Лосицький // АНТ. – К., 1999. – № 1. – С. 25–27.

7. Мецєряков В. М. Відтворення Одеського кафедрального Спасо-Преображенського собору [Текст]: монографія / В. М. Мецєряков. – Одеса: Фенікс, 2017. – 464 с.: іл.

8. Мецєряков В. М. Збереження, відтворення, формування традиційного характеру історичного середовища з відтворенням цінних втрачених об'єктів культурної спадщини в Одесі, Україна [Текст] // Науковий вісник будівництва: зб. наук. праць. – Харків: ХНУБА, 2019. – Т. 95, № 1, – С. 67–72.

V. M. Meshcheriakov
Candidate of Architecture
Odesa National Maritime University

THE FORMATION OF THE TRADITIONAL ENVIRONMENT IN HISTORICAL CITIES WITH THE RECONSTRUCTION OF THE LOST CULTURAL HERITAGE SITES, ON THE EXAMPLE OF ODESSA, UKRAINE

© Meshcheriakov V. M., 2019

Formation of traditional character of environment in historical cities with recreating of lost monuments is one of the important tasks of landmark protection industry. At the same time, the content of recreating lost objects of cultural heritage, attitude to recreated objects, understanding of the term “authentic” are still debatable.

Throughout recent decades, the demolition of buildings on the territories with a special status for purposes of construction of new dissonant objects has been the main problem of historical cities in Ukraine, including Odesa. The absence of political will in the government of Ukraine and local authorities to preserve the cultural heritage for a current and future generations keeps having negative consequences on the part of forming the image of Ukraine in general as well as a unique port city Odesa in particular.

The work suggests three principles which create the basis of attitude to the traditional character of the environment in historical cities with constant development: protection, recreating, formation. At the example of Odesa, the possible options of means of preserving the historical construction in general as well as the separate objects of cultural heritage are presented: preparation and approval of the proper research and development documentation regarding zoning of historical city; granting certain territories with the status of urban planning monuments; designing and approval of protection areas of the preserved objects of the cultural heritage, recreating the valuable lost objects of cultural heritage.

Key words: historical city, formation of traditional character of the environment, recreating of lost monuments.